

Bračské poviedky Martina Kukučina v chorvátskom preklade Dubravky Dorotić Sesar

Kukučín, Martin: *Bračke priče*. Split: Naklada Bošković 2020. 186 s. ISBN 978-953-263-550-8

Martina Grčević

Inštitút západoslovanských jazykov a literatúr, Filozofická fakulta, Univerzita v Záhrebe
mgrcevic@ffzg.hr

„Čas sa vrátiť späť nedá, ale dlhy áno“ (Dorotić Sesar, 2020, s. 181) – zhodnocuje Dubravka Dorotić Sesar* situáciu v súvislosti s publikáciou *Bračke priče* (Bračské poviedky), ktorú tvoria texty Martina Kukučina venované Chorvátsku. „[...] a my sme meškali s prekladom [...]. Aspoň toľko si zaslúžil človek, ktorý bol aj [...] náš, natoľko náš, lebo sa k nám stále vracal a napokon medzi nami navždy spočinul“ (Dorotić Sesar, 2020, s. 181).

Kukučín, občianskym menom Matej Bencúr (1860 Jasenová, Slovensko – 1928 Pakrac, Chorvátsko), klasik slovenskej realistickej prózy, napísal prvé poviedky z prostredia ostrova Brač pred takmer stotridsiatimi rokmi, teda v čase, keď žil a pracoval v tamojšej obci Selca (1894 – 1907). Jednotlivé poviedky vychádzali časopisecky na Slovensku a až neskôr po jeho smrti sa ocitli v súbornom knižnom vydaní. Dorotić Sesar sa pri preklade opierala o siedmy zväzok zobraňovaných spisov Slovenského vydavateľstva krásnej literatúry z roku 1960 pod názvom *Bračské motívy*.

Uvedený preklad vyšiel v tvrdej väzbe v roku 2020 s finančnou podporou samotnej obce vo vydavateľstve Naklada Bošković. Nachádza sa v nej sedem poviedok: *Prva razmirica* (Prvá zvada, s. 7–32), *Svadba* (s. 33–65), *Parobrod* (Parník, s. 66–72), *Badnjak* (Štedrý deň, s. 73–92), *Baldo & Comp.* (s. 93–109), *Leše* (Mišo II, s. 110–162) a *Iz lovčevih zapisa* (Z lovcových zápiskov, s. 163–168). Okrem nich kniha obsahuje i preklady listov a úryvky z nich (s. 169–175), ktoré Kukučín posielal svojim známym na Slovensko: Elene Maróthy-Šoltésovej, Jurajovi Slávikovi, Pavlovi Országhovi Hviezdoslavovi a Jozefovi Škultétymu. Súčasťou publikácie je aj *Mali brački glosar* (Bračský slovníček, s. 177–180) a doslov prekladateľky (s. 181–186).

Pri preklade týchto poviedok nepostačovala bežná jazyková znalosť súčasnej chorvátčiny a slovenčiny. Kukučínov jazyk je síce spisovný, ale v porovnaní s dnešným stavom obsahuje množstvo zastaraných a nárečových prvkov. Navyše, je výrazne ovplyvnený chorvátskymi – najmä čakavskými – prvkami, s ktorými sa autor stretol v bračskom prostredí. Aj kvôli nim mali jeho súčasníčky a súčasníci na Slovensku ťažkosti s porozumením týchto poviedok. A možno i preto nedosiahli taký ohlas ako jeho staršie diela písané v domácom a pražskom prostredí.

Kukučín však prekladateľke prácu *neulahčuje*, pretože aj čakavizmy, ktorými štylizuje reč postáv, v jeho ponímaní ako cudzinca niekedy nadobúdajú nesprávny význam. Dnes je už ťažké povedať, do akej miery poslovenčovanie bračskej lexiky a neprimeraný preklad

* Emeritná profesorka Dubravka Dorotić Sesar (1947 Split, Chorvátsko) po absolvovaní štúdia bohemistiky, polonistiky a rusistiky na Filozofickej fakulte Univerzity v Záhrebe pokračovala vo vedecko-pedagogickom pôsobení na svojej alma mater v rámci Inštitútu západoslovanských jazykov a literatúr. Venovala sa komparatívnej slavistike, predovšetkým otázkam jazykovej štandardizácie a historickej vývinu, ako aj gramatickým javom v chorvátčine v porovnaní s inými slovanskými jazykmi. Taktiež sa zaoberala frazeológiou, lexikografiou a lexikológiou, syntaxou a štylistikou či translitológiou. Výrazne sa zaslúžila o založenie študijného programu slovenský jazyk a literatúra na uvedenej fakulte. Je autorkou viacerých odborných a prekladových publikácií.

pochádzajú od samotného autora a do akej miery od slovenskej redakcie, ktorá sa ich snažila pretlmočiť domácemu čitateľstvu. V každom prípade musela prekladateľka rozpoznať práve vhodnosť týchto starých bračských slov a ich použitie v slovenskom origináli a nanovo ich interpretovať už súčasnému chorvátskemu čitateľstvu, ktoré by malo zrejme tiež ťažkosti porozumieť im. Prekladateľka, uvedomujúc si potrebu výkladu zastaranej a zabudnutej čakavskej, chorvátskej a benátskej lexiky, preto do knihy zaradila spomenutý glosár a vo svojej štúdií neskôr podrobne opísala čakavské prvky a ich jazykovú a štylistickú charakteristiku v autorových poviedkach (Sesar, 2021).

Kukučín bol v slovenskom literárnom prostredí renomovaným autorom, no s príchodom do Chorvátska akoby začínal nanovo (na základe pracovnej ponuky Marka Didolića si otvoril lekársku prax v Selciach). Pohľadom skúseného spisovateľa skúma cudzie ostrovné prostredie, jeho obyvateľstvo s každodennými starosťami i radosťami, tradíciami, zvykmi a inými skutočnosťami. Reflektuje neľahký život ťažactva (chorvátskeho sedliactva), patriarchálne vzťahy, verne opisuje spôsob života od obliekania a stravovania po ekonomickú a sociálnu situáciu. A práve to všetko, čo vidí a s čím sa stretáva, zo svojej vonkajšej perspektívy cudzinca, rodáka z Oravy, podrobne zachytáva v takzvaných bračských poviedkach.

Nevena Škrbić Alempijević zdôrazňuje, že pri čítaní Kukučínových románov, ktoré analyzovala ako potenciálne etnologické pramene, treba mať na pamäti, že boli napísané „z pohľadu človeka, ktorý je determinovaný iným kultúrnym dedičstvom a že mnohé pasáže jeho textov poukazujú na sprostredkovanie medzi týmito dvoma kultúrami“ (Škrbić Alempijević, 2004, s. 177). Pri preklade týchto autorových textov je preto okrem chorvátsko-slovenskej jazykovej kompetencie, vrátane bračských dialektov, ktoré prekladateľka vynikajúco ovláda, potrebné dobre poznať kultúrnu a spoločenskú realitu Brača, čo je náročné pre kohokoľvek, kto ju osobne nezažil. Výhodou Dorotić Sesar je práve to, že v tomto prostredí vyrastala.

Kukučín slovenskému čitateľstvu prináša obraz zo života bračského obyvateľstva, s ktorým sa zblížil natoľko, až sa v jeho prostredí usadil a založil si rodinu (s manželkou Pericou Didolić) a neopustil ho ani počas emigrácie do Južnej Ameriky. Vo svojich príbehoch ho zvečnil, no z jeho korešpondencie vidieť, ako sa obával spätnej väzby. A pritom, slovami prekladateľky, „dokonale pozoruje detaily okolo seba, živo opisuje postavy a mentalitu, spôsob života, interiéry a exteriéry, vníma aj tie najcitlivejšie vzťahy medzi ľuďmi, vtipne opisuje každodenné i mimoriadne situácie [...], prijíma realitu sveta, v ktorom žije“ (Dorotić Sesar, 2020, s. 185).

Tri z vyššie uvedených príbehov (*Leše*, *Svadba* a *Badnjak*) po prvýkrát preložil do chorvátčiny Branko Nižetić už v tridsiatych rokoch dvadsiateho storočia. Miroslav Dudok poznamenáva: „Chorvátski prekladatelia si nenašli správny model na pretlmočenie jeho jazyka popretkávaného bračským jazykovým koloritom. Čakavizmy v kukučínovskej empatii [...] splynuli s bežným jazykom a ich estetická informácia sa v značnej miere redukovala“ (Dudok, 2010, s. 207–208). Dudok v závere svojich úvah nastoľuje otázku, či Kukučín nájde nového súčasného chorvátskeho prekladateľa, ktorý bude mať radosť z jeho tvorby, aby sa spisovateľ mohol po rokoch vrátiť „v bračskej žiare“ (Dudok, 2010, s. 208).

S určitosťou môžeme odpovedať, že Kukučín získal v osobe Dorotić Sesar prekladateľku veľkého talentu. Dokazujú to aj jej ďalšie preklady nielen slovenskej, ale i českej, poľskej, ruskej a ukrajinskej klasiky, ktoré sú v Chorvátsku vysoko hodnotené. Chorvátske čitateľstvo, majúce v obľube najmä Brač a jeho kultúru, teda nájde zadosťučinenie v autorových poviedkach, ktoré sa po viac ako storočí vracajú vo virtuóznom spracovaní opäť do prostredia, v ktorom boli napísané. Týmto prekladom sa tak spláca dlh nielen bračskému regiónu, ale celej chorvátskej a slovenskej literárnej obci.

Literatúra:

DOROTIĆ SESAR, D. (2020): Oravljani Martin Kukučín i njegove bračke priče. In: KUKUČÍN, M. (2020): *Bračke priče*. Split: Naklada Bošković, s. 181–186.

DUDOK, M. (2010): Interlingválne a intertextové prostriedky v diele Martina Kukučina. In: *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду*, 35/2, s. 201–210.

KUKUČÍN, M. (1960): *Dielo VII. Bračské motívy*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry.

SESAR, D. (2021): O jeziku Kukučinove „hrvatske“ proze. In: FRANČIĆ, A. – KUZMIĆ, B. – MALNAR JURIŠIĆ, M. (eds.): *Kroz prostor i vrijeme*. Záhreb: FF-press, s. 257–266.

ŠKRBIĆ ALEMPIJEVIĆ, N. (2004): Bilješke o narodnom životu u romanima Martina Kukučina. In: *Studia ethnologica Croatica*, 16/1, s. 141–180.

Poznámka: Chorvátsky originál pod názvom *Slovački Čehov na Braču*, ktorý vyšiel v periodiku *Vijenac* (č. 743–744/2022, s. 28), do slovenčiny preložil a čiastočne upravil Peter F. 'Rius Jílek.

Poznámka redakcie: Redakcia odporúčala publikovať recenziu napriek tomu, že ide o (čiastočne upravený) preklad už publikovaného textu, a to hlavne s ohľadom na názor posudzovateľa recenzie, ktorý vo svojom posudku zdôraznil dôležitosť informácií obsiahnutých v recenzii pre slovenských čitateľov. Uverejnenie prekladu recenzie v časopise *Jazyk a kultúra* je tak zárukou ľahšej prístupnosti týchto informácií pre slovenské publikum.